

ПОРТУГАЛСКИЯТ ИНТЕГРАЛИЗЪМ

Йордан Митев

В началото на XX век Португалия е изправена пред определени политически, икономически и демографски предизвикателства, които оказват важно влияние върху бъдещото развитие на движенията от националистически характер. Тези предизвикателства дават възможност на опонентите на либералната демокрация да атакуват способността на либералнодемократичната система да защитава успешно висшите държавни интереси.

Представителите на либералния демократичен модел на държавност и техните привърженици признават, че главната заплаха за тяхната идеология в началото на века идва от “политическото ляво”, въпреки вярата на европейците в икономиката “лесе фер” – естествено продължение на демократичното верую в политическото равенство. Поощрявайки политическата свобода, демократичните лидери отприщват развитието на един нов феномен, който сериозно подкопава връзките на човека със земята и го окуражава да прибави към политическата си свобода и стремежа за икономическа независимост. Така в новите демократични утопии, защитаващи правата на човека, не може да се намери място нито за привилегиите на традиционните политически сили, нито за провалили се политически концепции от миналото¹.

Принудени от обстоятелствата или подмамани от щедри обещания, големи групи от хора напускат земята и нахлуват в градовете, търсейки работа в новите промишлени отрасли. Струпвайки се в градските центрове обаче, често те не са подготвени за проблемите на отчуждението и пролетаризацията. Вляво социалистите, анархистите и анархосиндикалистките движения се борят помежду си срещу либералнодемократическия елит, бранейки собствените си възгледи в опит да спечелят сърцата на новия градски пролетариат².

Нашата задача обаче е да изследваме доктрината на антилибералните сили в Португалия, произлезли от “политическото дясно”, които вярват, че са предопределени да “доминират” над “антидемократичното ляво”. Докато повечето сили от лявото крило на политическия спектър в Португалия атакуват най-лошите страни на либералнодемократичната система, елементи от дясно също проявяват нарастващото си недоволство от нея³. Макар че консервативните групи от дясното крило никога не напускат напълно политическата сцена, в началото на XX век повечето от тях или се нагаждат към новите икономически и политически реалности, или биват игнорирани и изтласкани в политическо забвение.

* * *

Поредица от драматични събития в Иберийска Европа дават шанс на консервативните сили от антидемократичното дясно да развият нови национални доктрини. Загубата на Куба дава началото на испанското възрождение с неговата идеология за национално утвърждаване на традиционните испански ценности.

Португалският интегрализъм като едно от първите националистически движения също е продукт на своето време, възникнал в резултат от срутването на монархическия модел на държавност в тази част на Иберийския полуостров след събитията от 5 октомври 1910 г., когато в Португалия завинаги е свалена монархическата система на управление и страната е провъзгласена за република⁴. Повече от политическо движение, интегрализмът е описван от първите си последователи като “правилната посока” за възрождение на съвременна Португалия.

Основателите на така нареченото “първо поколение” използват нравствения естетизъм в опита си да “преоткрият” страната чрез интерпретация на миналото. Макар че повечето от последователите на интегрализма се обявяват за монархисти, движението привлича също и онези, чийто светоглед се определя по-скоро от естетическата им интерпретация на португалското минало, отколкото от представата им за изграждането на някакъв бъдещ политически модел извън монархията⁵. Тяхната цел е да “подкрепят прераждането на католическия дух в португалската душа, да създадат нова литература и изкуство, възхваляващи романтизма на отминалия век”. За да постигнат това

обаче, те все още ще трябва да “използват политическите принципи на древната португалска монархия”⁶.

Отхвърлящи първоначално материалистичната политика на Първата република, интегралистите от това поколение апелират за възбуждане чрез морална революция. Те извънредно много наблягат на конфликта между етичната и нравствена съвест на човека и материалните му желания. Първата им теория се крепи на схващането, че материалният просперитет е възможен само след извършването на нравствена революция, по време на която отделният индивид осъзнава, че всеки режим е дълбоко обвързан с умишленото невярно представяне на миналото от бивши и настоящи политически лидери в опита им да оправдаят собствените си материалистически цели. Проповядвайки морална революция, интегрализмът успява да спечели подкрепата на няколко млади интелектуалци, сред които е и известният португалски поет и общественик Антонио Сардиня⁷.

Влизането на Португалия в Първата световна война през 1916 г. кара интегралистите да заявят намерението си за сформирание на политическо движение като конкурент на традиционните политически партии. Опасностите от войната и заплахата от победа на Германия слагат завинаги край на всякакъв шанс за нравствена революция и за възстановяване на старото монархично устройство. Крачката на интегралистите в посока към материалното е в основата си прагматична и се представя като средство за постигане на набелязаната цел.

Както ще видим, тази временна и вътрешно оспорвана трансформация се явява решителен момент в последвалото развитие на интегрализма. Именно тогава интегралистите осъзнават, че материалистичните политици и техните съюзници могат да бъдат използвани като инструменти в опита за подкрепа на нравствената революция, без това да налага отричане от интегралистката убеденост, че възбуждането на “португалската душа” не бива да зависи от материалните обещания. Този прагматизъм дава възможност на интегралистите за едновременна подкрепа на две очевидни несъвместими позиции: одобрението на републиката на Сидонио Паиш⁸ и мечтата им за реставрацията на монархическата система на управление.

Португалската националистическа идеология на интегралистите в значителна степен се доближава до френския национализъм. Анто-

нио Сардиния признава, че е задължен на Аксион Франсез, когато заявява, че чрез популяризирането и разпространението на доктрината на Аксион Франсез в Португалия ще бъде създадена нова революционна теория⁹.

Говорейки за чуждите идеологии, подкопаващи единството на нацията, и противопоставяйки се на “френската болест”, интегралистките водачи нямат предвид концепцията за ценностите на “старата” Франция, а по-скоро на онази Франция, корумпирана от революцията през 1789 г. Според тях упадъкът на Португалия датира от времето, когато французите окупираха страната и разпространяват революционните си идеи по цялата ѝ територия. Въпреки френското поражение поддръжниците на Франция в Португалия, макар и малко на брой, са най-силни в Лисабон и Порто и най-слаби в провинцията. Фактът, че традиционният португалски елит се оказва неспособен да организира победата над французите без британска помощ, допълнително увеличава брожението срещу него. След прогонването на френските експедиционни сили единствено британската снизходителност дава възможност на елита да запази традиционните си позиции¹⁰.

Историята на Португалия в началото на ХХ век е история на конфликти между традиционалистите и либералите: разгромът на абсолютистите в гражданските войни решава съдбата на Португалия и монархията е подчинена на решенията на избрания парламент. Демокрацията триумфира, но интегралистите са твърдо убедени, че именно тя е причинила упадък на нацията по същия начин, по който това се е случило във Франция¹¹.

Според Сардиния “плутокрацията подпомага развитието на едно ново робство. Това не е заробването на един човек от друг, а заробването на цялото човечество от “машината”. Това е характеристиката и същевременно смъртоносна болест на нашето време, от която трябва да се освободим”¹².

“Машината”, това е либерализмът. За да бъде спасена нацията, целият този механизъм трябва да бъде напълно унищожен. Само тогава хората щели да осъзнаят, че техните интереси, както и интересите на нацията, са били пренебрегнати. Стремейки се към нещо много повече от формална промяна в управлението, интегралистите призовават за изграждане на един съвършено нов обществен ред¹³.

Макар че португалските интегралисти изразяват пламенната си подкрепа за легитимния наследник на династията Браганса – Мануел II, тяхната привързаност към монархическите идеали е провокирана много повече от самата монархическа институция, отколкото от личността на монарха. Те никога не остават настрана от всекидневните битки в политическия живот, а някои нямат търпение да “изцапат ръцете си в политически схватки”¹⁴.

По-голямата част от ранните привърженици на португалския интегрализъм са ветерани от първите опити за възстановяване на монархията след републиканската революция от 5 октомври 1910 г. и са замесени по един или друг начин в монархическите бунтове, избухнали през 1911 и 1912 г.¹⁵, което довежда до изпращането им в изгнание.

Фактът, че португалският интегрализъм се заражда от реакцията срещу Първата република, е от особено значение за разбиране на истинската му изначална същност. Опозицията срещу новосъздадената португалска република запазва централното си място в португалския политически и социален живот. В Португалия споменът за монархията е все още достатъчно силен, за да подтикне хората към действие за или против нея. Тази яснота на спомена придава на португалския интегрализъм решителност и воля за действие.

Макар че все още се идентифицират като представители преди всичко на теоретично движение, интегралистите незабавно започват да търсят възможности за засилване на влиянието си и да се възползват от броженията в обществото, където и да възникнат те.

Важно е да се отбележи обаче, че през целия период на Първата португалска република интегралистите не се отказват да играят централна роля и дори приемат да участват в режима на Сидонио Паиш от 1918 г., който идва на власт след кратка, но кървава гражданска война, избухнала през зимата на 1917 г. Заклет републиканец, Паиш поканва водещи интегралисти да заемат ключови постове и да се включат в развитието на новия режим, следвайки радикална десно-републиканска политическа линия.

През времето от 7 декември 1917 г. до 14 декември 1918 г. Португалия експериментира форма на президентство, при която обективно парламентът е подчинен на изпълнителната власт¹⁶. Ето защо “Новата република” на Паиш е по-важна с това, което се опитва да направи, с

идеите и плановете, които по-късно авторитарният режим на Салазар заимства от нея, отколкото с това, което осъществява на практика, защото Сидонио Паиш живее твърде кратко, за да има възможност да изпълни своята политическа програма.

Неговата “Нова република” първа открива идеите и институциите, използвани от фашизма, и издига на власт поколение от консервативни личности. Десет от деветдесетте депутати от първото Национално събрание на “Новата държава” на Салазар през 1935 г. имат парламентарен опит, а половината от тях са членували в краткотрайния парламент на Паиш през 1917–1918 г. От осемдесет и двамата пълномощници в първата корпоративна камара на Салазар през 1935 г. десет участват в “Новата република” на Паиш като депутати, държавни служители или като членове на Сената¹⁷.

До средата на февруари 1918 г. странната коалиция, подкрепяща Сидонио Паиш, остава непокътната, като политическата борба се води главно на две нива – открито сред тези, които се опитват чрез различни средства да запазят политиката на правителството под формата на устойчив републикански режим, и тайно – сред групите, които заговорничат да възстановят монархията, след като се “сдобият” с достатъчно власт при новата администрация. Именно сред втората група развиват своята дейност и интегралистите, които са нетърпеливи да помогнат за реставрацията на монархията въпреки факта, че тяхната идея за реставрация на практика бива отхвърлена като неприемлива от силите в коалицията на Паиш, подкрепящи републиканския модел на държавност¹⁸.

Изразявайки тяхното прагматично отношение към върховенството на нацията, един от авторите, изследващи феномена инегрализъм, Хиполито Рапозо, подчертава, че “интегралистите прокламират преди всичко легитимността на националните интереси и след това легитимността на личността на краля. С една дума, на първо място те са националисти и чак след това монархисти, а са монархисти, защото според тях монархията е единствената им възможност да служат на нацията”¹⁹.

Веднага след политическото убийство на Сидонио Паиш през декември 1918 г.²⁰ някогашните му интегралистски привърженици бързат да се дистанцират от него, страхувайки се да не бъдат обвинени

от по-твърдите монархисти в двуличие. Отговорът на интегралистите на тази критика произлиза от по-консервативните кръгове, издаващи известно неподчинение, примесено с угризения от факта, че експериментът на Сидонио Паиш не успява да надживее своя лидер. Този неуспех от своя страна води до провал на интегралистките опити да поставят основите на Новата държава и до очевидното им желание да изкупят вината си за направените грешки.

Още през юли 1918 г. някои от лидерите на движението вече са започнали да разчистват пътя за отстъпление към първите принципи, което личи от коментара на Рапозо, че републиканските убеждения на Сидонио били обречени на провал, защото “им липсвала историческата основа, която е фундаментална за всички монархии”²¹.

Още един знак за последователната позиция на интегралистите личи в изявлението на Сардиния от 1918 г., “че президентската власт е абсурд, защото ѝ липсва приемственост. И допълва, че заради липсата на приемственост въпреки своята гениалност Наполеон също се провали”²². Явното несъответствие между думите и делата на някои водещи интегралисти е резултат не толкова от идеологическо объркване, колкото от опита на прагматичното ядро на интегрализма да запази подкрепата на някои от своите привърженици.

За хора като Сардиния и Рапозо възстановяването на монархията, макар и необходимо за доброто управление на нацията, е само по себе си незадоволително. Това им дава възможност да представят подкрепата си за Сидонио Паиш като нещо “много повече от обикновен опит за промяна на формата на управление, защото онова, което мобилизира интегралистите, е въвеждането на напълно нов ред”²³.

Като директно предизвикателство към консервативните монархисти, поддръжници на дон Мануел II, и в отговор на продължаващите им нападки Сардиния заявява, че “интегралистите няма да оттеглят антиконституционните си изисквания, които конституционалистите на свой ред отказват да приемат”²⁴.

Новото послание на интегралистите в полза на органичната и традиционна монархия като “орган на единството и приемствеността в живота на държавата и като символ на безсмъртността на нацията”²⁵ е балансирано от утвърждаването на по-ранния им радикализъм, довел до сътрудничеството им със сидонистите. Този нов апел е най-

ясно изразен в статията на Пекито Ребело, публикувана през 1923 г. в “Диарио де Лижбоа: “Има две велики национални кампании. Първата – от синдикалистки характер, е тази за създаването на професионални организации за утвърждаването на социал-католицизма. Втората – от национален характер, е свързана с изграждането на борбен манталитет срещу демократичните партии, плутокрацията, тайните общества, болшевизма и чуждата намеса”²⁶.

Провалът на Сидонизма, неуспехът на монархическите бунтове и изпращането в изгнание на много от неговите лидери допринасят за криволичещата линия на развитие на интегрализма. Безспорен е обаче фактът, че докато обстоятелствата се променят, интегрализмът остава изненадващо верен на основното си послание по отношение на монархизма. За разлика от други подобни движения интегралистският монархизъм е основополагащо убеждение. Макар че повечето от поддръжниците на движението са убедени монархисти, те са обединени по-скоро от желанието да видят краха на Първата република и техните лидери са готови да предприемат всякакви стъпки, които биха благоприятствали постигането на тази цел.

За португалските интегралисти реставрацията е крайната цел на пълното политико-социално реструктуриране на държавата, което задължително трябва да започне от основата, защото именно оттам трябва да се катализира енергията, не от “покрива на сградата, а от нейните основи”²⁷.

Съвсем очаквано португалският интегрализъм повежда подобна кампания срещу съсредоточаването на властта в големите градски центрове. Но емпиричните доказателства, с които разполагаме, сочат, че техните мотиви в това отношение са доста различни. Известният португалски историк Антонио Коша Пинто твърди, че през първата четвърт на XX век португалското общество е предимно хомогенно – дотолкова, доколкото мнозинството от населението определя своята националност и етнос като португалски²⁸. Липсват явно репресирани малцинства и езически конфликти. “Португалците, – подчертава Пинто, знаят че са португалци, и са доволни от това”²⁹.

По подобен начин слабостите на португалската индустриализация и фактът, че португалското общество остава предимно провинциално, допринасят за поддържането на традиционната социална ста-

билност. Лошата инфраструктура и самите трудности, свързани с пътуване до големите градове, са достатъчни, за да предотвратят подобни начинания. Слабата сезонна миграция е ограничена предимно в съществуващите провинциални граници.

Макар да приемаме, че провинциалното португалско общество е в основата си хомогенно и немобилно, откриваме съществени различия както в самата провинциална среда, така и между провинцията и градовете. В Северна Португалия земята е разделена на малки парчета, притежавани и обработвани от селски семейни общности. Тази форма на поземлена собственост спомага за запазването на връзката със земята – земята се предава и обработва в семейството от поколение на поколение. В резултат на това у селяните, обединени от общия си начин на живот, се изгражда силно чувство на привързаност към нея – притежаваната нива е тази, благодарение на която те успяват да преживяват и да се изхранят. Целият този колективен дух е допълнително подсилен и скрепен от Църквата в ролята ѝ на обединител³⁰.

В южната част на страната – особено в обширните равнини на Алентежу – поземлената собственост е структурирана по начин, подобен на съседна Ештрамадура и Андалусия. Огромни имения (латифундии), обикновено притежавани от отсъстващи земевладелци, се обработват от цяла мрежа арендатори, наемащи работници колкото и когато е необходимо. Въпреки почти нечовешките условия на живот, липсата на алтернатива пречи на този провинциален пролетариат да потърси възможност за промяна, макар че без съмнение той представлява най-радикалната част от португалската работническа класа³¹.

При все че корпоративните доктрини на интегрализма безспорно са вдъхновени от Аксион Франсез, би било грешка да се вярва, че те са били просто прекопирани, без в тях да са направени промените, необходими за по-добро задоволяване на специфичните нужди на португалските интегралистки привърженици. Имайки предвид отсъствието на достатъчно голямо градско население и слабостите на португалската индустриализация, основните конфликти, възникващи в страната през първите двадесет години на двадесети век, са свързани не толкова с проблеми от рода на социалната класа или отслабването на традиционната връзка със земята, колкото с всеобщото усещане, че държавният апарат покровителства градското население за сметка на съгражданите им от провинцията.

Ето защо според плана за действие на интегрализма се предвижда да се спре струпването на власт в центъра и да бъдат подкрепени нуждите на провинциалните райони по начин, който би позволил на една “основно селскостопанска страна да изпълни историческата си мисия”³². Следването на такава линия на поведение е лесно обяснимо при положение, че интегралистките лидери и повечето от членовете на движението са от провинцията.

Политиката на интегралистите е едновременно политически и социално праволинейна, защото, макар и създавани в по-голямата си част в провинцията, националните блага биват отклонявани към градовете и използвани за поддържане на един висок градски стандарт, nepocтижим за повечето жители на селските райони.

За да подчертае неравенството между градовете и провинцията, в икономически анализ, направен през 1918 г., Салазар заявява, че “проблемът с разпределението на храната се свежда до следното: двата главни града Лисабон и Порто са изхранвани от останалата част от страната, което разкрива още един аспект от упадъка на провинциалните райони, работещи само и единствено за големите градове. Доволни от комфортния си начин на живот, демократичните политици на Първата република изразяват отношение към селячеството, което, ако не е резултат от пълно невежество, би било достойно за презрение”³³.

Макар че предлагат програма, доста наподобяваща тази, защитавана от френските им единомишленици, акцентът, който интегралистите поставят върху думите “традиция” и “история” при изграждането на техните корпорации, има за цел да изостри съществуващото съперничество между градовете и провинцията.

Усилията на интегралистите за утвърждаване на моралното и национално единство са свързани главно с пренасочването на градския живот и индустриалната организация по пътя на идеализираната традиционно провинциална държава, описана от Пекито Ребело: “Тази Португалия такава, каквато е и каквато трябва да бъде, тази пищна разлистена градина, така красива наглед и даряваща ни с изобилие от храна, този малък лузитански дом, толкова съвременен изваян, толкова богат на плодове и все пак не толкова плодороден, за да ни пречи да се отдадем на образователна и цивилизоваща дейност, това благословено от слънцето съдружие между португалската земя и португалския народ е най-щастливият съюз на земята”³⁴.

Онова, което интегралистите се опитват да развият и поддържат, е механизъм, чрез който “традиционните” лидери на португалското общество да бъдат върнати на подобаващите им места и който да изпрати в забвение социалната и политическата оценка на материалистичната концепция, че хората са суверени. За да постигнат тази цел, те са готови да се възползват от всяка предоставила им се възможност.

Макар че е справедливо да се твърди, че португалският интегрализъм заимства много от принципите на “Новата република” на Сидонио Паиш по отношение на доктрина и идеология, не по-малко ясен е фактът, че лидерите на движението признават колко неразумно и дори безсмислено е трансплантирането на възгледите на този забележителен португалски политик, без предварително да са извършени някои извънредно важни корекции.

Португалският интегрализъм няма опасения и скрупули относно интелектуалната си и доктринална чистота. Португалската монархия наскоро е свалена – резултат според интегралистите от желанието на градския елит да създаде система, чрез която да унищожи миналото, да отхвърли всички традиционни ценности и да твърди, че историята на Португалия започва едва след 1910 г.³⁵ Това прави задачата на интегрализма за възстановяване на монархията много по-спешна и неотложна, още повече че в Португалия са налице условията за това и в такава атмосфера би било проява на безотговорност от страна на интегралистите и монархистите да не предприемат нужните политически действия. Португалските интегралисти знаят, че просто нямат достатъчно време за отлагането на подобен план и че предотвратяването на институционализирането на Републиката е абсолютно задължително³⁶.

Същевременно провинциална Португалия продължава да бъде пренебрегвана и ролята ѝ в успеха на нацията постепенно се свежда до минимум. Интегрализмът като самопровъзгласил се защитник на традиционния начин на живот все пак не прави всичко възможно да сведе до минимум разногласието и разединението между градското и провинциалното население, въпреки че интегралистите и техните привърженици постепенно търсят начин да изпратят посланието си до една по-широка аудитория.

Докато другите сродни движения запазват интелектуалното си презрение към активната политика, интегралистите се хвърлят в борбата с главата напред: техните водачи и много от обикновените последователи са дейни участници в бунтовете от 1911 г. и 1912 г. както в краткотрайната “Монархия на Севера” и в монархическото въстание през 1919 г.³⁷

Освен това някои водещи интегралисти – включително Сардиня и Рапозо, демонстрират готовност да оставят настрана монархическите си убеждения, за да могат да участват в Новата република на Сидонио Паиш както като членове на законодателната власт, така и като идеолози. Според интегралистите този опортюнизъм е изключително важен за запазване на движението в предните редици на националистическата политика. Те смятат, че не могат да си позволят да останат безучастни.

По подобен начин, след поредния опит за реставрация на монархията от април 1922 г.³⁸, интегралистките лидери не дават указания на привържениците си да подкрепят един или друг претендент за португалския трон. Те по-скоро декларират, че движението им е “националистическо в принципите си”, заявявайки, че ще приемат с отворени обятия всеки поддръжник на тяхната политика независимо от личните му династични предпочитания³⁹.

Това постоянно нагаждане на интегралисткото послание може да се интерпретира като желание на водачите му да приемат “всички добри португалци” в редиците си, което загатва за повечето общи черти на движението с други португалски монархически групировки.

Движението на Сардиня се стреми да се представи като събирателна точка на всички монархически фракции, включително и на немонархическите привърженици на твърдото управление⁴⁰. Това отношение проличава в активното им участие в режима на Сидонио Паиш от 1918 г. и в склонността им да връчат на лидера титлата “президент-крал”, приемайки схващането, че определени силни личности могат да се изкачат до върховната власт, без да имат необходимите за това исторически и наследствени права. Подкрепяйки диктатурата на Сидонио, интегралистите поставят на първо място необходимостта от силно управление пред не толкова важния наследствен принцип.

* * *

Основната цел на интегралисткото движение е промяна на начина на мислене на португалците относно системата им на управление: Сардиния се опитва да ги насърчи да забравят и отвикнат от принципите на революциите, донесли единствено нестабилност и разруха на една някога велика нация.

Според лидерите на движението само завръщането към историческите корени може да спаси Португалия, а за да се постигне това, португалците сами трябва да намерят правилния път през мъглата от полуистини и лъжи, наложени от последователите на революционната кауза.

Ето защо интегралистите вярват, че португалците трябва отново да поемат контрола върху собствените си съдбини. В това се крие основният смисъл на тяхната децентристка и корпоративна политика: първата ще позволи на отделните общини да поемат в свои ръце задоволяването на социалните си, политически и морални нужди, а втората ще гарантира, че икономическите и професионалните потребности се осигуряват по начин, засилващ вярата в съществуването на индивида като част от една по-голяма общност. Интегралистите са убедени, че чрез действието на тези исторически легитимни механизми португалците ще успеят да прозрат необходимостта от завръщането на кралската династия начело на португалската нация⁴¹.

Разликата в проповядваните методи се оказва фундаментална за успеха на португалския интегрализъм да определя облика на португалската политика през следващите десетилетия. Дори и неуспешен като политическа партия, неговата толерантност към вътрешните различия и опортюнистичната му природа дават на интегрализма гъвкавостта да сключва тактически съюзи там, където други политически движения не биха могли да го сторят.

Макар самият да не е интегралист – Антонио де Оливейра Салазар, който е министър-председател на Португалия от 1932 до 1968 г., не е враг на движението. Много водещи интегралистки интелектуалци приемат Новата държава на Салазар като средство за постигане на голяма част от техните цели. Важно е да се отбележи, че немалко от тях се включват в създаването на партията на Салазар – Национален

съюз, а между по-известните са имената на Педро Теотонио Перейра и Марсело Каetano. Други важни интегралистки фигури като Ролао Прето и Алберто Монсарар клонят към фашизма и са отговорни за създаването през 1932 г. на вдъхновеното от фашистките идеи Национал-синдикалистко движение⁴².

От друга страна, доктриналната чистота и политическа резервираност на лузитанския интегрализъм има двойния ефект на спирачка за набиране на потенциални нови членове и на разочарование от съществуващите вече, които горят от желание да участват в политическите борби. Това от своя страна намалява способността на движението да въздейства върху политическата ситуация в Португалия през двайсетте години на XX век и довежда (макар и не пряко) до разпространението на минидвижения от дясното крило, различни едно от друго по-скоро според личните качества на отделните им водачи, отколкото според спецификата на идеологическите им цели⁴³.

Стигаме до заключението, че въпреки моделиращото влияние, което интегрализмът оказва върху организацията и доктрината на португалския национализъм, тактиките, използвани от него, остават лично негови. Именно склонността на интегралистите да се освободят от доктриналната чистота в стремежа им към сключване на тактически съюзи, им позволява да постигнат по-голям успех в политическите борби от другите си идейни съмишленици. Това основно се дължи на различната социална икономическа и политическа ситуация, в която се развива това движение.

Макар че честите министерски промени карат Първата република в Португалия да изглежда обречена на неминуем провал, тя всъщност се оказва удивително устойчива. При тези обстоятелства за интегралистите и техните привърженици става все по-трудно да убеждават хората, че каузата на демокрацията е губеща и неуспешна. По време на цялото ѝ шестнайсетгодишно съществуване републиката допринася за оформянето на коренно различни политически обстоятелства, от които интегрализмът се възползва до краен предел при изграждането на Новата държава на Антонио де Оливейра Салазар.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Cruz, M. B.** O Integralismo lusitano e o Estado Novo, Lisboa, 1982, p. 136–142.

² **Braga, L.** Sob a pendao real, Lisboa, 1942, p. 79–84.

³ *Ibidem*, p. 87.

⁴ От 5 октомври 1910 г. до 28 май 1926 г. продължава своето съществуване Първата португалска република. Това е един от най-противоречивите и драматични периоди в съвременната история на Португалия.

⁵ **Gruz, M. B.** Monarquicos e republicanos no Estado Novo, Lisboa, 1986, p. 57–63.

⁶ **Quintas, J. M. A.** Integralismo Lusitano: uma sintese, Lisboa, 1999, p. 153–160.

⁷ **Sardinha, A.** Ao ritmo da ampulheta: critica e doutrina, Lisboa, 1925, p. 53–72.

⁸ “Новата република” на Сидонио Паиш се установява след военен преврат срещу законно избраното правителство на Първата република, доминирано от лидера на Демократическата партия Алфонсо Коща.

⁹ **Pinto, A. C.** Os Camisas Azuis, Ideologia, Elites e Movimentos Fascistas em Portugal, 1914–1945, Lisboa, 1994, p. 27.

¹⁰ *Ibidem*, p. 34–35.

¹¹ *Ibidem*, p. 39–40.

¹² **Sardinha, A.** *Op.cit.*, p. 74.

¹³ **Cruz, M. B.** O Integralismo Lusitano e o Estado Novo, in O fascismo em Portugal: actas do colloquio realizado na Faculdade de Letras de Lisboa em Marco de 1980, Lisboa, p. 13.

¹⁴ *Ibidem*, p. 15–17.

¹⁵ По време на тези бунтове заговорниците разчитат на помощ от страна на съседна Испания, но тя се оказва недостатъчна, за да бъде свалена Републиката.

¹⁶ Твърде противоречиви са оценките за “експеримента” на Сидонио Паиш, но всички изследователи на проблема са единодушни, че той е възнамерявал да изгради силна президентска република, която да блокира парламентарната и правителствената нестабилност, характерни за Първата португалска република (1910–1926 г.).

¹⁷ Anais Da Assembleia Nacional E Da Camara Corporativa, 1935/1936, Lisboa, p. 115–117.

¹⁸ **Cruz, M. B.** O integralismo Lusitano, *Op. cit.*, p. 39–40.

¹⁹ *Ibidem*, p. 114.

²⁰ На 14 декември 1918 г., около полунощ, Паиш е застрелян на лисабонската железопътна гара Россио.

²¹ Medina, J., Salazar e os fascistas: salazarismo e Nacional-Sindicalismo, a historia dum conflito, 1932–1935, Lisboa, 1979, p. 21.

²² Ibidem, p. 74.

²³ **Cruz, M. B.** O Integralismo Lusitano e o Estado Novo, Op.cit., p. 23.

²⁴ Ibidem, p. 24.

²⁵ Ibidem, p. 27.

²⁶ Diario de Lisboa de 22 de Marco de 1923.

²⁷ **Cruz, M. B.** Op. cit., p. 118.

²⁸ **Pinto, A. C.** A formacao do Integralismo Lusitano (1907–1917), Analise Social, XVIII, (72–73–74), 1409–1419).

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem, p. 1418.

³¹ Ibidem.

³² **Pinto, A. C.** Os Camisas Azuis, Op. cit., p. 32.

³³ **Salazar, A.** De O. Alguns aspectos da crise da subsistencia, Boletin da Faculdade de Direito de Coimbra, vol. IV. 1917–1918, p. 156–162.

³⁴ **Rebelo, J. P.** Em Louvor e defesa da terra, Lisboa, 1949, p. 34.

³⁵ **Raposo, H.** Folhas do meu cadastro, vol. I: 1911–1925, Lisboa, 1945, p. 59–66. В северната част на Португалия монархическите настроения са най-силни и само липсата на координация между отделните въстанически центрове предотвратява реставрирането на монархията.

³⁶ **Braga, L.** Op.cit., p. 88–89.

³⁷ **Raposo, H.** Op.cit., p. 67.

³⁸ Това е един от последните решителни опити на монархистите да върнат дон Мануел II – последния представител на династията Браганса, на кралския трон.

³⁹ **Cruz, M. B.** Monarquicos e republicanos no Estado Novo. Op.cit., p. 66.

⁴⁰ Ibidem, p. 67–69.

⁴¹ Независимо от разноликите квалификации на интегралистското движение, всички автори, изследващи този феномен, са единодушни, че монархическият елемент е най-съществен в тяхната политическа програма

⁴² Въпреки обвиненията национал-синдикализмът не е най-силната страна на движението.

⁴³ **Barreira, C.** “Tres notulas sobre o Integralismo Lusitano (evolucao, descontinuidade, ideologia, na paginas da “Nacao Portuguesa. 1914–1926), Analise Social, XVIII, (72–73–74), p. 1421–1429).